

שבת טיש

מתוך סדרת ספרי "שבת טיש"

ספורים ואגדות פנינים ופרפראות מדות והליכות

פנינים

וביום השמיני ימול בשר ערלתו (יב, ג) - חז"ל דרשו מכאן שכל היום בשר למילה, ורמז לזה שהתבות וביום השמיני ימול בשר, בגימטריה שכל היום יהיה בשר למו"ל (ריח"ח)

במסכת שבת דרשו חז"ל בפסוק זה, ביום אפלו בשבת ומילה דוחה שבת, ורמז לזה בראשי התבות וביום השמיני שהם וביום השבת יחול יום מילה, שבת נדחתה (בן פורת יוסף)

עוד רמז לזה בתבת ימול, שהיא נוטריקון יום מנוחה וקדשה לעמך נתת, שהוא יום השבת שנדחה מפני המילה. (אוצר התורה)

מזבח ראשי תבות מילה זמנה ביום ח', בא לרמז שהמל את בנו כאלו הקריב קרבן על-גבי המזבח. (הרמ"ק)

רמז לסעדת ברית מילה יש בפסוק במלח תמלח, ראשי תבות ברית מילה ליום ח', תכין משתה ליום ח'. (ראשית בכורי)

זאת תהיה תורת המצרע (יד, ב) - במדרש נאמר כאן, הלא הוא דכתיב מות וחיים ביד-לשון, והבאור הוא כי צרעת באה על לשון הרע והמצרע נחשב פמת, ועל-ידי הלשון יכול לבוא לחיים או לצרעת שהיא מות, ומה תקנתו? יעסב בתורה שהיא רפואת לשון הרע כפי שאמרו חז"ל במסכת ערכין, ורמז לזה בתבת זאת שהיא נוטריקון זאת תרופת אדם, תהיה תורת, בתורה יתרפא. (שמחת האמא)

אמרו חז"ל במדרש, שדוד המלך בקש שהעוסק בתהלים יחשב כעוסק בגנעים ואהלות, ורמז לזה, שתבת זאת נוטריקון זכות אמירת תהלים, וזו תהיה תורת המצרע, כלמוד גנעים ואהלות, וכן ראשי התבות זאת תהיה תורת המצרע ביום טהרתו והובא אל הכהן, בגימטריה ספר תהילים. (אור תורה)

המצרע עם האותיות גימטריה גאומ, לרמז שבשביל הגאומ באים גנעים על האדם, ומה תקנתו? ישפיל עצמו, ותבת זאת בגימטריה שפיל שהיא הענוה והשפלות. (בני שלמה)

בפרשת מצרע יש תשיעים פסוקים ועם הכולל הוא כמספר אמן, וכמנן ראשי התבות עקב חסרון אמונה יצטרע אדם. (שערי צדק)

ספורים בפרשה

וביום השמיני ימול בשר ערלתו (יב, ג)

רבי זלמן מולוצ'ין ערך פעם סעדת ברית לבנו, ולקראת סיומה פנה אליו אחד הסועדים והזכיר לו את המנהג, שבעל הברית פונה אל הסועדים ומבקש מהם שלא יקפידו עליו אם לא נהג עמם כפי כבודם הראוי. פנה רבי זלמן אל הנאספים ואמר: "אל נא יחר אפכם אם לא עלה בידו להכין לפניכם סעדה הראויה לפי כבודכם, שכן לא היתה לי שהות מספיקת להתפונן אל הברית אלא רק שמונה ימים, שהרי נאמר בפרשת תזריע 'וביום השמיני ימול בשר ערלתו'. אולם ברצות השם אתקן את הדבר בשמחת נשואי צאצאי, שהרי אמרו חז"ל שנותנים לפלה שנים עשר חדשים, ותהיה לי אפוא שהות של שנה שלמה להכין סעדה ראויה..."

רבי שמשון אהרן פולנסקי, רבה של טפליק, היה מגדולי מורי ההוראה בירושלים, לאחר שעליה אליה והתעטר ברבנות שכונת 'בית ישראל' המערבית. מנהג היה בקהלתו שבגולה, שבשבת הראשונה לאחר מני רב חדש, היה הקהל בלו מלכה את הרב בליל שבת בגנון מיוחד מבית הכנסת לביתו כדי לכבדו, והיו עומדים בשעה שהיה מקדש על היין ונפרדים ממנו לבתיהם לשלום. בשבת הראשונה למנויו של רבי שמשון אהרן, עמד כל הקהל בביתו לאחר שמוזג את הכוס והתפונן להתחיל באמירת הקדוש, ולפתע נדחף ילד אחד הביתה ואמר: "אמי ילדה בן לפני זמן קצר, והיא שלחה אותי לשאל את הרב החדש, אימתי לקים את השלום זכר, האם בשבת זו או בשבת הבאה שלפני ברית המילה?" רבים בקהל הביטו זה על-זה במבוכה, שכן שאלה נדירה כזו מעולם לא הגיעה לאזנם, אולם לתמהונם השיב הרב ואמר על-אדתי: "לך אמר לאמך, שאם יש בביתכם עוגות ויין, יעשו את השלום זכר הלילה, ולא ימתינו לשבת הבאה". לימים, ספר רבי שמשון אהרן את הדבר, ואמר: "בואו וראו איזו סיעתא דשמיא היתה לי בשעה שנשאלתי שאלה ראשונה מיד לאחר עלותי לכהן ברבנות, וכל הקהל עמד והמתין למוצא פי. שאלה זו לא מופיעה בשלחן ערוך בסמן רס"ה העוסק בענין השלום זכר, והנה באותו ערב שבת לפני ההכבדה, אמרתי בלבי שמכיון שחג הפסח ממשמש ובא, אשגן את כל הפרי מגדים' על הלכות פסח, ואהיה מוכן לשאלות שתבואנה בהלכות פסח. והנה שם בסמן תמ"ה, בדיני ערב פסח שחל בשבת, מובת הפרי מגדים' בזה הלשון, 'אם נולד בן זכר בליל שבת לאחר צאת הכוכבים, והקהל התפללו ערבית בלילה, יש לומר דקורין הזכר בליל זה, לא בליל שלפני המילה'. והיה זה דבר פלא שהראוני מן-השמים".

ועי' ארז (יד, ד) - לפי שהנעים באים על גסות הרוח (רש"י)

בימי נעוריו של רבי חיים מברסק, למד תורה אצל אביו בצומת עם חברו רבי זלמן סנדר בהנא-שפירא, שלימים בהן ברובה של קרינקי. פעם פנה אליו אביו בבדיחות הדעת, ושאלו: "אמר נא לי בני, מי משניכם יודע טוב יותר ללמד? אתה, או חברך זלמן סנדר?" השיב רבי חיים תשובה מחדת: "קשה לי לתת תשובה על שאלתך, שכן אם אמר שאני יודע יותר טוב מחברי, נמצאתי בעל גאון. ואם אומר שזלמן סנדר יודע טוב יותר ממני, אהיה בדאי". הניב החבר ואמר: "נעקשו נמצאת גם זה וגם זה..."

היה היה

והיה בעור-בשרו לנגע צרעת

בעל בעמיו היה ר' שלום ראש הקהל, איש נכבד ונשוא פנים, שראה ברכה בעמלו בכל אשר שלח ידו. שנים ארבות התנהלו חייו על מירמנוחות, אין פרץ ואין צוה ואין יוצאת, אולם לפתע פתאום נפל עליו אסון כבד. בתחלה שמר ר' שלום בסוד את צרותו הגדולה, אולם קשה היה להצניע את הדבר ועד מהרה פרצה השמועה אל רחובות של-עיר, וככל הצטערו בצעריו. היתה זו נתיביתו של ר' שלום, שנדבקה לפתע פתאום בנגע הצרעת ויסוריה היו ללא נשוא. בעלה לא חסד בממון, דרש ברופאים ידועי-שם וכתת את רגליו במדינות שונות על-מנת למצא תרופה ומזור לאשתו, אולם לשוא עמל ויגע. הרופאים עמדו נבוכים אל מול המחלה המזוהה שפקדה את הנגידיה, וידם קצרו מהושיע. בני העיר השתתפו בצערם של ראש הקהל ואשתו, שכן היו ידועים כבעלי צדקה ומכניסי אורחים, והתפללו לישועתם, אף היא בוששה לבוא. חודשים ארפים עברו, ונגע הצרעת לא עזב את הנגידיה שהיתה רתוקה למטת חלה והתבדחה מפני הבריית.

"מדוע לא תסעו אל הצדיק מפרמישלין"? פנה אחד מתושבי העיר אל ר' שלום, "הרי ידוע הוא בצדיק גדול הפועל ישועות מעל לדרך הטבע, ואולי יוכל להושיע אתכם מהצרה שנפלה עליכם". נאחו העשיר בעצה שקבל, והגם שלא היה רגיל לנסע לצדיקים ובפרט שהעיר פרמישלין היתה רחוקה מאד מעיר מגוריו, וכידו וטלטל את אשתו המתנסרת בדרך פה ארצה, החליט לצאת לדרך מבלי להביט על שום קשי. הכין ר' שלום כרכרה מרפדת פהלכה, רתומה לסוסים אפירים, והשניים יצאו לדרךם הארצה אל הצדיק מפרמישלין. לאחר שבועות ארפים, בהם התגברו סבלותיה של הנגידיה בתלאות הדרך, הגיעו אל מחוז חפצם, ור' שלום פנה מיד אל ביתו של הצדיק. אך עמדו רגליו על סף ביתו של הצדיק רבי מאיר, ואשתו החולנית נכנסה אחריו ובחולתיה האחרונים, וכבר הדביקתם שאלת-תוכחתו של הרבי: "מדוע חללת את-השבת"? פניה של הנגידיה חורו בפלג, והיא נזעקה ואמרה: "חס ושלום לחשוד בי שאני חללתי את השבת, והרי כל ימי אני נזהרת בכבודה של השבת ומעודי לא חללתיה". אך הרבי דבק בדבריו ואמר שוב: "מאיר אינו משקר, ואת אמנם כן חללת את-השבת"! ומיד לאחר מכן הוסיף ושאל: "מדוע תפרת בשבת קדש"? לשמע דברים ברורים אלו, פרצה הנגידיה בכי גדול מאין הפוגות, והודתה בפה מלא כי אמנם נכשלה בחלול שבת, ומעשה שהיה כך היה, "פעם אחת, חזר בעלי מן היריד ערב שבת לפנות-ערב, ואני כבר החלתי אז את נרות השבת. הפתעתי מאד משובו, ולכן לא הכנתי לו מבעוד מועד כהנת נקזה ומכבסת לכבוד השבת, ורק כהנת אחת היתה בבית הצואר שלה היה קרוע. לא עמדתי בנפיון, ותפרתי חיש מהר את הקרע שבבגד, מבלי שאף אחד ידע עלי-כף". בכי תמורורים בקשה האשה לקבל דרך תשובה על חטאה החמור, והיא קבלה על עצמה להתחזק בשמירת השבת, ולהוסיף לעצמה גדרים וסגרים בשמירת השבת, ולכבד אותה ביתר שאת.

אז, לאחר שראה את תשובתה השלמה של הנגידיה, פנה רבי מאיר אל משמשו וקרא: "אריה, לך וקרא אלי את יוסל החזן". זמן קצר לאחר מכן חזר המשמש ועמו אדם נוסף, שנכר היה עליו כי מתפרנס הוא כחזן. "יוסל, זה מכבר ספרת לי כי בתך עומדת להנשא ואין בידך פרוטה להוצאות הנשואין. שב נא כאן עם המשמש, וערף את החשוב המדק של כל ההוצאות הדרושות לך, מחוט ועד-שרוך נעל, ואל תפל דבר מכל הנצרך". התישב משמשו של הצדיק עם החזן והחלו להעלות על הדף את רשימת ההוצאות, ובתוך הדברים נכנס אברך אחד מלכוב שבא לחלות את פני הצדיק, מיד בשראיהו רבי מאיר, נענה ואמר: "תנו לאברך הזה לערף את החשבון, כי יודע הוא לחשב נכון את ההוצאות הדרושות". נטל האברך את הקלמוס לידו, ורשם על הדף באותיות גדולות: מאתים רבלי-קסף לנגינה ועוד מאה רבלי-קסף לבגדים, ורבי מאיר אמר מיד לר' שלום הנגידי: "מן לחזן זה שלש מאות רבלי-קסף, ולאשתך תעלה ארוכה לצרעתה". שלף ר' שלום את ארנקו מאמתחתו, אך לצערו לא מצא שם אלא מאתים רבלי-קסף. "אתן עכשו מאתים, ועוד מאה אקח בהלוואה ואתן לחזן לאחר-מכן", אמר העשיר, והצדיק הסכים לדבריו ושמוח לנכח נדיבותו הגדולה.

המתווה ר' שלום ורעייתו למוצא פי הצדיק ולקבל את ברכתו להנצל מהצרת, והנה פתח רבי מאיר בדברי אלישע הנביא שאמר לנעמן שר-צבא מלך-ארם שהיה גבור חיל מצרע, והצטנה על-ידו "הלוך ורחצת שבע-פעמים בירדן וישב בשרך לך וטהר", ואף לנגידיה צוה הצדיק לטבל במי הנהר כדי לסלק מעליה את הצרעת שעלתה בה, אך הזהיר אותה שלא תביט בבשרה לאחר הרחיצה. למחרת, עשתה האשה כעצתו של הצדיק, ובעת שעלתה מן המים חשה כאילו עורה נשל מגופה ונפל המימה. מרב בהלה הביטה בידה, ולגדל צערה ראתה כי הצרעת נסתלקה מפל גופה חוצץ מהיד בה הביטה. שוב באה הנגידיה אל הצדיק בכי תמורורים, והוא צוה שוב לקרא ליוסל החזן ושאלו: "מעות להוצאות החתונה עצמה יש לך"? וכשהשיב החזן בשלילה, צוה הצדיק לנגידיה לתת לו עוד מאה רבלי-קסף, וצוה אותה לטבל שוב ולקשור את עיניה לכל תביט על-ידיה. כששבה הנגידיה לעירה בריאה ושלמה, המתה כל העיר וכלם שוחחו על מעשה הנס הגדול בבחינת וצדקה תציל ממות שחרי המצרע נחשב כמות ועל-ידי הצדקה שנתנה שב ורפא לה.

מאורות

רבנו לוי פרידמאן, הרלב"ג ז"ע

ליום ההולאה ר' באיר ק"ד

אחד מגדולי הראשונים, מפרש התורה ואיש האשכולות. נאון בתורה, מדען ורופא. זקי במתמטיקה, אסטרונומיה ופילוסופיה. נולד בצרפת בתחלת האלף הששי למשפחה של תלמידי חכמים, ואביו היה חתנו או נכדו של הרמב"ם, וכן היה נכדו של רבי לוי הפהן ממנו הוא מקצט פרושים. גדולי דורו כבדוהו בכלל גאונו ובקיאותו המקיפה בתורה ובחכמות רבות, אולם כאשר התפרסם ספרו "מלחמות ה'" בו עסק בעניינים פילוסופיים הנוגעים להשקפה הקלוויה ובראית העולם, והלק על קודמיו והביע דעות מחדשות ומתמיהות, התעוררה נגדו מחלוקת גדולה וזבים חלקו על דבריו עד שהיו שפנו את ספרו "מלחמות בה'", אולם נכדו הרשב"ץ צדד בדעתו וטען שחולקיו לא ירדו לסוף דעתו, כשם שחלקו בשעתו על הרמב"ם. לפירסום גדול, זכה פרושו המקיף על התנ"ך ברבו, בו נפר בבקיאותו בתורה לצד חכמות נוספות, ושמו התקדש בפי כל. הגר"א מוילנא אמר עליו: "לואי שאזכה לשבת במחצתו". באורו מתחלק לשלשה: באור המלות, באור הפרשה והתעלות, לצד זאת, חבר פהו ספרים על מדעים שונים, כגון "מששה חשב" ו"הכמת התשברת" על חשבון, וכן המציא מכשיר מדידה בשם "מטה יעקב" ששמש את יורדי הים לקבע את קו הרוחב הגאוגרפי בלב ים, והיה בשמוש ימאים במשך קאדע מאות שנה. הרלב"ג נקבר על פי המסורת בבית העלמין העתיק שבגור מץ בצרפת, אולם עצמותיו העברו פנראה משם.

יוסיף דעת

פרשת תזריע מסתיימת בתיבות "לטהר או לטמא", ותמוה מדוע אין הפרשה מסתיימת בטוב, וכן הפרשות מצורע וקדושים, והרי אמרו חז"ל שמסיימים בטוב "שכן מצוינו בבניאים הראשונים שסיימו דבריהם בדברי שבח ונתחומים", וכן פסק הרמ"א בהלכות קריאת ספר תורה. וכבר נתנו סימן יתק, על הספרים ישעיה, תריע, קינות (איכה), קהלת, שבספרים אלו חוזרים ונפלים בטקס כדי לסיים בטוב. ויש שהגו משום זה להמשיך לשראל אחרי הפסוק "והחזיר הכהן שבעת ימים שנית", עד "וכנס בגדיו וטהר". יש שתלו בכך את ההבדל בחלק מהמסכות במהדורות הראשונות, שבסופן נאמר סליק ולעתים נשלם או הדרן, שכאשר מסתיים בדבר שאינו טוב נכתב סליק כדי לסלק את העניין השלילי, וכאשר הסיום הוא בדבר טוב נאמר נשלם שהוא עניין שלמות מלשון שלום. ודוגמה לכך בסוף מסכת פאה שמסתיימת בהדלקה בבית האבל ומובאת שם תיבת "סליק" ויש אומרים, שמסיבה זו הפך רבי נתן את התיבות בסוף משניות ברכות, ואמר "הפך תורתך משום עת לעשות לה", כדי שלא לסיים בתיבות "הפך תורתך" הגם שהוא לשון הפסוק. כך הוא גם סיום מסכת יומא בירושלמי, שמסתיימת בספוק "וורקתי עליכם מים טהורים" כדי לסיים בטוב, וכן כתבו בעלי התוספות על סיום מסכת נדה שמסתיימת ב"כל השונה הלכות" מסיבה זו. גם רש"י מסיים את פירושו על מסכת בבא קמא בתיבות "למרהע טוב", והוסיף את תיבת "טוב" כדי לסיים בדבר טוב. על החת"ם סופר מובא שגוה לסיים את דרשותיו בטוב, וכן נהגו רבים מגדולי מישראל. יש שתירצו את סוף פרשתנו בכך שלעתים יש מצווה לטהר ולעתים לטמא כמו שאמרו בתורת חכנים, ואין זה דרך נגאי. אחרים למדו מכך דרך מוסר, שכל דבר אפשר לעשותו לטוב או להפך, והנה לטהר או לטמא. אחרים פירשו שטומאת הבית או הגנה באה לאדם כדי לכפר עליו והקב"ה גובה חובתו של אדם בטובתו, ואין זה אפוא לשון שלילית אלא כפרה.

וארבעה אנשים היו מצרעים

עיר הקדש צפת של-מעלה בימיו של האריז"ל, היתה מלאה חכמים וסופרים, גאונים ומקבלים, ואף פשוטי-עם בהם רבים מגולי ספרד. אחד התושבים היה עשיר מכל, שהיה איש כשר וירא שמים, אולם היה חשוך בנים. רבות העתירו העשיר ואשתו להפקד בזה עשירי-קמא, ולאחר שנים ארוכות של תפלות ותעניות, נפלה בעיר הבשורה הטובה, כי בביתו נשמעה פנייתו של בן זכר. לא היה קץ לשמחתו של האב המאשר, ובחדרת קדש עלה אל ביתו של האריז"ל, וכבדו לשמש פסנדיק לבנו שנולד למזל-טוב. קבל האריז"ל את הכבוד, ואף נעתר לבקשתו להשתתף גם בסעדת המצוה שתעשה לאחר הברית. אורחים רבים היו לאותו עשיר, שהתפרסם בלבו הטוב ובדוד הרחבה, אולם לצדם היה לו גם שונא משבע שגר בסמיכות מקום אליו, וזה מכפר רחש לשכנו שנאה עזה שנבעה מתוך קנאה וצרות-עין. עני ואביון היה האיש, ומדותיו משחתות ומגנות. הוא לא היה מסוגל לראות בהצלחתו של שכנו העשיר, ועניו פמטע יצאו מחוריהו כשהיה מביט בביתו המרווח וכלי ביתו הנאים. כל העת התיחם צר-העין בכך שביתו של שכנו ריקן וקול צהלת תינוקות לא נשמע בו, אף באותו היום בו התבשר על שמחתו של העשיר, דמה האיש כי עולמו חרב עליו.

בלב מלא מרירות ושנאה בבושה, ישב האיש בביתו וטפס עצות ביצד להפר את שמחתו הגדולה של שכנו. השנאה העמקה העבירה אותו על-דעתו, עד שהגיע לשיא השפלות והחליט להפוך את השמחה הגדולה לאבל עמוק, שתקוף את העיר כלה. באין רואים, התגנב האיש אל ביתו של שכנו העשיר, כשבידו בקבוק רעל חריף, אותו יצק בחשאי אל סיר הדגים הגדול שעמד על הכירה בתוך הבית, ובו התבשלו דגים רבים לסעדת הברית. אף אחד לא ראהו בכניסתו וביציאתו, והוא שב לביתו כשהוא מחכה את ידיו בהנאה וממתין לראות את האסון הגדול שעתידי להתרחש בסעדה.

והנה הגיע יום הברית, אל ביתו המרווח של העשיר התכנסו ובאו נכבדי העיר, קהל קרובים וידידים, ואף מקומם של העניים לא נפקד מהבית. בלם, חוץ מאותו שכן רע-מעללים שעמד בביתו והשקיף מחלונו בדי לראות את מפלת שכנו יחד עם הנאספים החפים מפשע. מפיון שורזים מקדימים למצות, התכונן העשיר לערוך את ברית המילה השכם בבקר, והנאספים בלם התאספו בשעה הנקובה, אלא שהעקר היה חסר מן-הספר. נפקד מקומו של האריז"ל שהזמן לשמש פסנדיק, והעשיר עמד כל העת בפתח הבית והשקיף החוצה לראות אם האריז"ל הקדוש קרב ובא. השעות נקפו בזו אחר זו, הנאספים המתינו עד בוש ורבים מהם שבו לבתיהם ולעסקיהם מחסר פנאי, ודמותו הנשגבה של האריז"ל עדין לא נראתה. השמש עברה זה מכבר את אמצע הירקיע והחלה לנטות מערבה, ורק לפנות ערב כאשר נותר זמן קצר עד לשקיעת החמה, הגיע האריז"ל אל הבית והחל חיש מהר בעריכת ברית המילה. מעיניו לא נעלמה המיתתם של הנאספים על אחוריו הגדול, ומיד לאחר הברית פתח בדבריו: "הנה ואספר לכם מה ארע עמי ומדוע אחרתי עד כה. השכם בבקר בקשתי לצאת מביתי לכאן, אולם עם יציאתי זנק אלי כלב והחל לנבך. שאלתי אותו מי אתה ומה רצונך? והלה השיב וספר כי נשמה מגלגלת בו והיא מבקשת את תקונה. איזו נשמה את? שאלתי, ולפליאתי השיב הכלב, כי התגלגלה בו נשמתו של גיחזי משרת אלישע, שהצטרע לאחר ששקר לנביא שלא נטל מאומה מנעמן שר-צבא מלך-ארם, ועליו ושלשת בניו הפונה בפסוק 'וארבעה אנשים היו מצרעים פתח השער'. מדוע התגלגלת בכלב? שאלתי את הנשמה, וגיחזי הזכיר לי את דברי חז"ל, שבשעה ששלח אותו אלישע להחיות את בן האשה השונמית, מסר לו את משענתו כדי להחיות בו את הילד, ומפיון שלא האמין בכחו של אלישע, הניח בדרכו את המשענת עליצני כלב מת, והלה פקח את עיניו בבת-אחת ושב לתחייה. לא ידעתי, המשיך גיחזי, שבכך בטלתי את כחו של המטה שאלישע נתן לי להחיות את הילד, והשתמשתי בסגולה שבו כדי להחיות את הכלב המת, ולכן נגזר עלי באותה שעה להתגלגל בכלב, ומאז ועד היום אין לי תקווה".

"נכמר לבי בקרבי", הקשיף האריז"ל וספר לשומעיו המפתעים, "ואמרתי לגיחזי שאני יודע תקון אחר בעבורו, אלא אם יסכים למסור את נפשו בעד הכלב". "הסכים גיחזי מיד לדברי, ושאלי בעד איזה כלל אסור את נפשי? והשבתי לו שאין הבדל בעד מי יתמסר, העקר הוא שיקבל את תקונו בעד מסירות נפש, והוא השיב לי מיד כי מוכן ומזמן הוא לעשות את כל מה שאוזה לו". עוד האריז"ל עומד ומדבר, ולפתע התפרצה המשרתת של העשיר אל החדר, וקראה בהתרגשות: "זה עתה הורדנו את סיר הדגים מעל הכירה, ולחדרתנו קפץ לתוכה כלב חי ומרב רתחת הדגים מת ביוסורים, וכל הדגים יצאו מכלל שמוש". בבהלה הביטו כל הנאספים זה על-זה, מתוך הבנה כי כל מהלך הדברים נשגב מבינת אנוש וענינים שמיימים לפנייהם. חדרתם של הנאספים גברה שבעתם כאשר נודע, כי הדגים שפסיר היו מרעלים בסם-מות, וכפשע היה בינם לבין מות ביוסורים אלו לא היה הכלב פוסל את הדגים מאכילה. התברר אפוא, כי גיחזי הקריב את עצמו למען הכלב ובכך זכתה נשמתו להגיע לתקונו לאחר יותר מאלפים שנה. בשך הסערה, נערכה חקירה ודרישה ועקבותיו של הישע התגלו. לאחר שהעמד לפני דינייה הגדולים של צפת, נשברה רוחו והוא התחרט מעמק-לב על מעשהו הנפשע. הטילו עליו הדינים סדר תשובה, ושם ורפא לו.

פניני אור החיים

מדברי האור החיים הקדוש על הפרשה

שתי-צפרים חיות טהורות - הם שני משיחים, ונקרא צפור כי בן רחמן נשמות העליונות בידוע, ועוד מצניו שיתכנה הגואל לצפור וזה לך לשון חזרי בפרשת בלק ומהוא מקרתא יסגא חד עופא רברבא עלאה וישלט בעלמא וזה יהיה מלכותא וכו', עדי-פאן. ומצינו שאמר ז"ל, ששני משיחי ישראל הם משיח בן-אפרים ומשיח בן-דוד, ובתחלה יתגלה משיח בן-אפרים וימות, ואחר-כך יתגלה משיח בן-דוד, וכנגד שני אלו אמר ולקח למטה שתי-צפרים חיות טהורות, כל אלו הפנים הם מעלות הקדושה בידוע לידועי דעת. ואמר ויען ארז ושני תולעת ואוב, וקם לזכות שלשה אבות. עץ ארז הוא אברהם שהוא האדם הגדול בענקים, ושני תולעת - יעקב, על-דרך אומרו אל תידיא תולעת יעקב, ואוב הוא יצחק שהוא בחינת הגבורה, שצריך צדוק זכות שלשתן, ואמר ושחט פאר זמן להריגת משיח בן-אפרים כמאמר ויבקר אלי-כלי-חרש עלימים חיים, פרוש בשביל בפרת העם פדיון נפשו. וכנה אותם כלי-חרש על-דרך ויצר ה' את-האדם עפר מן-האדמה, שהוא כלי חרס, והפונה בזה לצד ששאריו בכלי חרס שעומד לשבירה לצד גרעון התורה המתחמקת לזים חיים, על סבת מים חיים שאין בישואל תורה, ועל זה תשחט הצפור האחת גם באמצעות דבר זה ילכש ה' בגדי נקם הפך מדותיו הרחמים וישעה כלה לגוים המרעים, ומונצא דבר אתה יודע שאם יהיה בהם תורה לא ימות הצדיק, ותמצא שכתב האריז"ל שצריך לכוון בתפלה הקבועה להתפלל על זה הצדיק שלא ימות, פרוש כי באמצעות התפלה יתברר זכותו ויעמוד חי ויבטל גזר מות ממנו. ואמר את-הצפר החיה שהוא משיח בן-דוד יקח אותה הקב"ה ויצרף עמו זכות האבות וכו', ויתגבר הרחמים.

דברי הימים

ה' באייר הוא שלושים יום לפני חג השבועות, ומתחילים לשאול בו ולדרוש בהלכות יו"ט.

במגילת תענית מובא, שב' באייר נחנכו חומות ירושלים שנבנו מחדש בידי נחמיה בן חכליה פחת יהודה, לאחר בניית בית המקדש השני, אולם הדבר תמוה, שכן נאמר בפירוש בספר נחמיה שהחומה נשלמה בכ"ה באלול ורק הדלתות לא הועמדו בשערים, ולכן מפרשים שהדלתות נקבעו ב' באייר ולכן נקרא שביום זה הושלמה החומה כולה.

ביום זה בשנת ה' נ"ח, התחילו פרעות רינדבלייש בגרמניה, וכיום זה נחברה קהילת ראטינגן במדינת בייערן ורבים מיהודיה נהרגו על קידוש השם.

בשבת קודש ח' באייר שנת תתנ"ו, אירעו "מאורעות תתנ"ו" כאשר נוסעי הצלב התנפלו על יהודי שפירא באשכנז, והרגו בהם רבים על קידוש השם. היא הקהילה הראשונה משלוש הקהילות המפורסמות, קהילות שו"ם, שנהרסו במסעי הצלב הראשונים, שפירא, מגנצא, וורמייזא.

בי' באייר ב'תתע"ב נפטר עלי הכהן הגדול ושני בניו חפני ופנחס ונשבה ארון האלוהים בידי הפלשתים, ובו ביום נחרב משכן שילה, ויום זה הוא תענית צדיקים, גם הר"ף נפטר ביום זה בשנת ד' תתס"ג/ה, בראשית תקופת הראשונים.

ביום זה בשנת רמ"ח, בראשית עידן הדפוס, יצאה לאור מהדורה ראשונה של תנ"ך שלם ומנוקד, בבית הדפוס שבאיטליה של משפחת שוניצנו, מראשוני המדפיסים היהודיים בעולם, שגם הדפיסו את התלמוד הבבלי בשנת רמ"ד, וסימנך גמור"א = רמ"ד.

מטעים

וביום השמיני ימול בשר ערלתו (יב, ב)

חז"ל דרשו במסכת שבת מהתבונות וביום השמיני שהמילה דוחה שבת, וזה מרמז באתחלתא שבתא תבת השמיני, שאפילו בשבת שהוא יום מנוחה באתחלתא, גם כן ימול בשר ערלתו. (תמורה יחיים)

ובמלאת ימי טהרה לבן או לבת (יב, ב)

התבונות לבן או לבת בטעמי זרקא סגל שמנגנים אותם בשמחה, כדי לרמוז לאדם שאדעליפי שאמרו חז"ל אשרי מי שבניו זכרים, צריך להודות לה' גם על הבת הנולדת לו בחסדי שמים. (מלבוש לשבת)

הטעמים זרקא סגל משמשים לשמחה וצער יחד, שמחה על הלכה אה גם צערה של היולדת, ועליה מבארה קרבן לכפרה על שבועתה. (מכילתא דתניי)

ואם לא תמצא ידה רי שח (יב, ח)

בטעמי מנח זרקא מנח סגל, שאדעליפי שהאדם מתאנה לבן, יחשיב את בתו לסגלה ואוצר חביב, וידה לה' על כל הטובה שעשה עמו. (ברכת איש)

אדם כי ייחיה בעור-בשרו שאת (יב, ב)

תבת אדם בטעם רביעי, כי יש ארבעה שמות, אדם, איש, אנוש, גבר. וכלם נכתבים בלשון רבים חוץ מהשם אדם שנכתב רק בחד, והוא במעלה הגבוהה מלשון אדמה לעליון, ומי שבאים עליו נגעים הוא בדרגה גבוהה שמנגלים לו מרהשמים את הטאטא, והוא בדרגה הגבוהה מהארבעה. (מרי חיים)

מדגש

תוספת מענינת מופיעה בסוף פרשת תזריע, ואין לה אח ורע בתורה בלה. בפסוק האחרון בפרשה, יש ארבעה סמוכים וזהם חמשה סמוכים, התבונות "הצמר או הפשתים או השתי או הערב" הם ארבעה סמוכים, וחמשת הסומכים הם: "זאת תורת געיר צרעת בגד", ומצאן זאת האבן עזרא, ומוסיף עליה שיש בדברי הימים חמשה סמוכים וכלם סמוכים אל השם שהוא סומך לכלי הנפלים, בפסוק: "גבורי חיל מלאכת עבודת ביתי האלקים", וכלם נסמכים אל שם האלקים שהוא סומך לכל הנפלים. וכן בפסוק שבישיעה "ושאר מספר קשת גבורי גיבוריך", שגם בו יש חמשה סמוכים. ומכאן למדו באור תורה שיש לדקדק בתבונות "פרוה שם כבוד מלכותו לעולם ועד" שבקריאת שמע, להסמיק את התבונות שם-כבוד-מלכותו זו לזו, ולא יאמרו ברוח-שם יחד, שאין לו הבנה.

ממכה

משנה בחבורה של בורים ועמי-אמצות בעיר אחת, שהחליטו לנסד לעצמם בית כנסת משלהם, והחליטו בנייהם שלא יתנו דריסת רגל בבית הכנסת לתלמידי חכמים ובע"תורה, כדי שלא יתנאו עליהם. כשהגיע שבת-יבוא, עמדו הנבאים נבוכים ולא דעו איזו פרשה קוראים למפסיד, עד שקם אחד המתפללים ואמר ברב ידענות/ כי לפרשת זכור קוראים את פרשת 'אשה כי תוריע וילדה זכר', והחליף זכור בזכר... הודו לו המתפללים על עצמו הנבונה, אך לאחר התפלה נמנו עליו וגישוהו מבית הכנסת, שכן למדן הוא ואין לו דריסת רגל אצלם...

בימיו של ה"חפץ חיים", פרצה מחלוקת קשה בקהלת וילנא אודות משרת הרבנות בעיר הגדולה, וה"חפץ חיים" יצא חוצץ נגד אחד המעמדים שהיה מהרסי הדת והיה חשש גדול מהשפעתו הגדולה להרס קהלת וילנא העתיקה. המשפילים ופורקי העל הבו שוק על ירך מעמדו הנחרצת של ה"חפץ חיים", ומהרו לפרסם מאמר בגנותו בעתון הנודע 'מומנט' שיצא לאור בורשה. במאמר זה, הביע הפותב את פליאתו בלשון משתלחת ב"חפץ חיים", על כך שספרו עוסק בלו באסור לשון הרע ורכילות, והוא עצמו נכשיל בדבר כאשר יצא להתקוף את המעמד שלא היה רוח חכמים נוהה הימנו. כשהגיעו הדברים לידי ה"חפץ חיים" מהר לפרסם מכתב נגדי ובו פתב דברים קדרבונות, כדי להכות על ראשם של מהרסי הדת ולענות להם תשובה נצחת פאולתם, ובה כתב: "שמעתי, כי נדפס מאמר מכונת אחד שמתפלל עלי איך לא נזהרתי במכתב מחאתי בדבר הרבנות בוילנא. באסור לשון הרע ומחלוקת והלכנת פנים, אשר הנני בעזרת השם עוסק בזה כל ימי חיי, ואשר גם עתה בודאי נזהרתי בזה. גם הוציא מזה משפט שקר ומעקל כי לא מדעתי נעשה זאת ובהשפעת אחרים עלי נעשה. עלי כן הנני מודיע בזה בשער בתי-רבים, שבמקום הירסט וחרפן הדת, נעשה כל זה כהלכה, כאשר בארתי במחאתי, מצוה רבה וחובה גדולה לעשות כל מה שביכולת לתקן הדבר, לנגד גדר ולעמד בפרץ, ואין בזה כל חשש אסור".

רבי אהרן מבלז, שמש כמופת ודגמה בטהר לשונו. אף שהיה ידוע כאיש שיחה, הפליאה זהירותו שלא להוציא מלה מגפה מפיו והשתמש תמיד בלשון נקייה. כשרצה לומר למשל, שהמים מלכלכים, אמר שהמים אינם נקיים וכדומה, וכאשר אחד הנוכחים היה מוציא בנזכחותו מלה שיכולה לשמש כפתחית פה חלילה, היה מקפיד ודורש ממנו לחזור ולומר "חס וחלילה". זהיר היה ביותר משמיעת דברי לשון הרע ורכילות, ובשעה שהיה מנסים להשיע באזניו אפילו אבק לשון הרע, היה מפסיק מיד את המספר ומשתיקו. יחד עם זאת, היה שוקל את דבוריו לפי ההלכה, ובמקום שראה צורך וחובה מצד הדיון, לא נרתע מלדבר סרה באנשים. בודו היה רב מפרסם שהיה בקי בתורה ולהבדיל גם בחכמות חיצוניות, ומפני שהרבי החשיבו לאדם שלילי וחשש מהשפעתו, חזה בפני חסידיו את דעתו השלילית עליו כדי לנגד גדר ולעמד בפרץ.

חבורת אברכים נכנסה פעם אל ה"אמרי חיים" מוידניץ, בימים הסמוכים לחג הפסח, ושאלתם בפיהם: "איזו מדה טובה או הנהגה ישרה יקבלו על-עצמם לקראת חג הפסח הקרב ובא?" השיב להם הרבי ואמר: "הרי נגשים אנו לאכל בלילה זה את המצה, ולכן עלינו להכשיר את פינו מאבק לשון הרע וכדומה, כדי שנוכל להכניס לקרבנו את המצה הקדושה פראוי וכיאה".

רבי משה משינובה, בנו של ה"דברי יחזקאל" משינובה, היה מצאן במדותיו התרומיות ובשמירת כבודו של כל אדם. בחג הפסח, בעת שהסב אל שלחנו וסביבו התאספו חסידיו ואנשי שלומו, ישבו עניים בקצה השלחן וטבלו את המצה בקערה שלפניהם. החל אחד המסבים לצעק: "חמץ, חמץ!" אך הרבי הגיב מיד בתמיהה: "וכי זה חמץ? לשון הרע ורכילות הם חמץ!"

באחת מערי ליטא, סימו לבנות בית-הכנסת החדש, ונותרו כמה לבנים שלא נעשה בהם שמוש. באו הנבאים לרבי ישראל סלנטר, ובקשו את עצתו מה לעשות עם הלבנים שנותרו, והאם נותרה בהם קדשה לאחר שהקצו לבנין בית-הכנסת. אמר להם רבי ישראל: "אם לעצתי תשמעו, קחו את הלבנים וסחמו עמם את פתח עזרת הנשים, כדי שלא תבאנה הנשים אל בית-הכנסת ותפשלנה חלילה בדבורי לשון הרע ורכילות, ולדבר סרה על אחרים".

רבי יעקב עדס, מראשי ישיבת 'פרת יוסף', היה נזהר כל ימיו מדבורי לשון הרע. מחמת עדינות נפשו היה נמנע מלהעיר לאחרים שדברו לפניו, אף פניו היו משתנים ונקלמים כאשר נאמרו לפניו דברים שיש בהם אבק לשון הרע. מאידך, כששמע דברים שבחחו של אדם ובפרט תלמיד חכם, אורו פניו. פעם נכנס אליו אדם אחד והחל לשוחח עמו, ובתוך דבריו נכשל בדבור לשון הרע. האדימו פניו של רבי יעקב, עד שהמבקר נבהל למראהו, ושאל את בני הבית על פשר הדבר. ענו לו הללו, כי אביהם אינו מסגל לשמע דברי לשון הרע, והתקנה לכך להתחיל לספר שבחחו של תלמיד חכם ובכבוד התורה, וכך עשה, ופניו של רבי יעקב אורו מיד כבתחלה.

אל רבי שמאי גינזבורג בעל "אמרי שמאי", פנה פעם אדם אחד שעסק בהלכות לשון הרע, ושאלו אם יש אסור לדבר סרה בחפץ דומם. בתשובה, ספר לו רבי שמאי ספור שארע אצל רבו ה"אמרי אמת" מגור, שהשלחן שלו התעקם פעם במקצת, וכאשר אחד מבני הבית אמר שהשלחן אינו טוב, העיר הרבי ואמר: "על שלחן זה אכלנו ולמדנו, אין זה מן הראוי לומר עליו שאינו טוב", ומכאן למד רבי שמאי שעל כל דבר שמפיקים ממנו תועלת, אין לדבר בו סרה.

על הפסוק "וראה הבה את-הנגע", דרשו חז"ל ואמרו "כל הנגעים אדם רואה חוץ מנגעי עצמו, אף לא נגעי קרוביו". שכן אדם עשוי להבחין מהר בכל החסרונות של הזולת, פרט לחסרונות עצמו. כי קשה לאדם למצא חסרון בעצמו או בקרובו, אך באיש זר קל הדבר מאד... (תולדות יעקב יוסף)